دیدگاه دانشجویان دانشگاههای علوم پزشکی کردستان و آزاد اسلامی سنندج در مورد تدریس اثربخش و عوامل مرتبط با آن، سال 1394

مهناز صیادی[1]، احمد وهابی[2]، بشری وهابی[3]، دائم روشنی[4]

1. کارشناس پرستاری، بیمارستان قدس پاوه، دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه، کرمانشاه، ایران.

2. استادیار، گروه علوم آزمایشگاهی، دانشکده پیراپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی کردستان، سنندج، ایران (مؤلف مسئول). تلفن ثابت:33664656-087، vahabiahmad@gmail.com

3. کمیته تحقیقات دانشجویی، دانشگاه علوم پزشکی کردستان، سنندج، ایران.

4. استادیار، مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی مؤثر بر سلامت، دانشگاه علوم پزشکی کردستان، سنندج، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: تدریس، اقدامات هدف دار متعاملی است که توسط مدرس، طراحی، اجرا و ارزشیابی می شود. در این فرآیند، آموزش دهنده و آموزش گیرنده از آن تأثیرپذیر هستند. نیل به تدریس اثربخش، نیازمند پیوندهای محکم بین اهداف درس، شیوه های آموزش، یاددهی و یادگیری آموزش گیرندگان می باشد. هدف از انجام این مطالعه، تعیین دیدگاه دانشجویان دانشگاههای علوم پزشکی کردستان و آزاد اسلامی سنندج در مورد تدریس اثربخش و عوامل مرتبط با آن بود.

روش بررسی: این پژوهش، مطالعه ای مقطعی بود که در آن 520 نفر از دانشجویان دانشگاههای علوم پزشکی کردستان و آزاد اسلامی سنندج به روش تصادفی چند مرحله ای، مورد بررسی قرار گرفتند. ابزار گردآوری داده ها، پرسشنامه ای مشتمل بر دو بخش سئوالات دموگرافیک (سن، جنس، رشته، ترم تحصیلی و ...) و 23 سئوال در مورد ویژگی های تدریس اثربخش بود. داده های جمع آوری شده با نرم افزار SPSS نسخه 16 و فرمول های آمار توصیفی از قبیل فراوانی، میانگین و انحراف معیار و آمار تحلیلی از قبیل من ویتنی و کروسکال والیس تجزیه و تحلیل گردید.

یافته ها: مهم ترین ویژگی های تدریس اثربخش از دیدگاه دانشجویان مورد بررسی، تسلط استاد بر موضوع تدریس (4/46±0/83)، علاقه مندی استاد به تدریس (4/45±0/83) و کم اهمیت ترین ویژگی های تدریس اثربخش از نظر آنها، دسترسی به استاد در خارج از ساعات درسی (3/84±0/91)، استفاده از وسایل کمک آموزشی (3/67±1/10) بودند. بین جنس دانشجو و حیطه های روش تدریس (p=0/007) و خصوصیات فردی (p=0/02)، تفاوت آماری معنی دار بود.

نتیجه گیری: به منظور بهبود کیفیت آموزش در دانشگاههای مورد بررسی، توصیه می شود هنگام جذب اعضای هیأت علمی و به کارگیری مدرسین برای تدریس، ویژگی هایی مثل توان علمی مدرس در ارائه مطالب درسی، ارائه شفاف و واضح مطالب و علاقه مند بودن مدرس به کار تدریس، مدنظر قرار گیرد.

واژه های کلیدی: تدریس اثربخش، استاد، دانشجو، نگرش، دانش پژوهی، روش تدریس، خصوصیات فردی

وصول مقاله:94/7/12 اصلاحیه نهایی:94/9/17 پذیرش:94/10/16

[Downloaded from sjku.muk.ac.ir on 2026-10-31]

[DOI: 10.22102/21.1.93]

مقدمه

امر تدریس در دانشگاهها و مراکز آموزش عالی و به ویژه دانشگاههای علوم پزشکی از اهمیت ویژه ای برخوردار است چون ماهیت رشته های موجود در این دانشگاهها ایجاب می کند که مدرسین و اعضای هیأت علمی از مهارتها و توانایی های مناسب و شایسته برخوردار باشند. تدریس، اقدامات هدف دار متعاملی است که توسط مدرس، طراحی، اجرا و ارزشیابی می شود (1). تدریس فرآیندی گروهی و دو طرفه است که در این فرآیند هر دو عضو درگیر در آن یعنی آموزش دهنده و آموزش گیرنده از آن تأثیرپذیر هستند. نیل به تدریس ایده آل و موثر، نیازمند پیوندهای محکم بین اهداف درس، شیوه های آموزش و یاددهی و یادگیری آموزش گیرندگان می باشد (2).

استاد، اساسی ترین جزء موفقیت اهداف آموزشی محسوب می شود که با کنترل متغیرهای مختلف، می تواند وضعیتی مناسب برای تحقق اهداف آموزشی فراهم نموده و سبب تسهیل یادگیری در دانشجویان شود و یا اینکه بر عکس آن سبب دلسردی و کاهش یادگیری در دانشجویان شود (3). منظور از تدریس اثربخش، مجموعه ای از عملکردها و ویژگی های استاد است که باعث دستیابی به اهداف آموزشی و یادگیری دانشجو می شود. تدریس اثربخش بایستی منظم و برانگیزاننده باشد و موجب علاقه مندی دانشجویان شود. اعتقاد بر این است که تدریس اثربخش بایستی حداقل 5 ویژگی شور و شوق، وضوح و روشنی، آمادگی، سازمان و علاقه و معلومات را داشته باشد(1).

حیطه های تدریس اثربخش را می توان به 4 حیطه دانش پژوهی، روش تدریس، قدرت ارتباط با دانشجو و خصوصیات فردی تقسیم بندی نمود (2). گیبسون (Gibson) معتقد است که مراکز آموزشی و مربیان سبب از بین رفتن خلاقیت می شوند (4). بیشتر محققین اعتقاد دارند که شیوه های سنتی آموزش نه تنها باعث رشد خلاقیت فراگیران نخواهند شد بلکه آنان را از حرکت در این مسیر باز داشته و حرکت آنها را کند می نماید. اگر اساتید و مربیان آموزشی بتوانند فضایی مناسب و مطمئن در کلاس درس برای فراگیران فراهم نمایند و از روش های فعال آموزشی و اکتشافی در کلاس استفاده نمایند، به دانشجویان و فراگیران کمک نموده تا بتوانند از نیروی خود برای بهره برداری از کلاس درس و یادگیری استفاده کنند (5). از آنجایی که برخی از مدرسین دانشگاههای کشور از روش های تدریس نوین، تسلط و شناخت کافی ندارند، از آنها بهره نبرده و با همان روش های سنتی مشغول تدریس و آموزش هستند، نمی توانند خلاقیت های فراگیران را در یادگیری فعال نمایند و این مسئله سبب افت تحصیلی و یا عدم رغبت دانشجویان به یادگیری خواهد شد (6). اکوال (Ekvall)، معتقد است که یک محیط آموزشی مشتمل بر مجموعه‌ای از احساسات، نگرش‌ها و رفتار افراد است که در ایجاد نوآوری، رضایت و کارایی افراد تأثیر فراوانی دارد (7). در دو دهه گذشته، تلاشهای فراوانی توسط محققین و سیاستگذاران به عمل آمده است تا عوامل تأثیرگذار در آموزش را پیدا نموده و آنها را به کار برند (10-8).

در ایران، نیز در این دو دهه اخیر، آموزش علوم پزشکی شاهد تجلی اراده ای راسخ برای تغییرات بنیادین ساختاری و محتوایی بوده است و گرایش رشته‌های مختلف علوم پزشکی به سمت دانشجو محوری به روشنی آشکار و واضح است. دانشجویان و اساتید دو رکن اساسی کلاس درس و نظام آموزشی هستند. اساتید طی فرآیند آموزشی و تدریس، مجموعه‌ای از فرصت‌های یادگیری را برای دانشجویان و فراگیران فراهم نموده و نقش آنها در بهبود آموزش و دستیابی فراگیران به اهداف آموزشی بسیار مهم و برجسته می باشد (11).

مطالعات مختلف نشان داده است که عواملی مثل روش تدریس، قدرت ارتباط، علاقه و اعتماد به نفس، تسلط بر موضوع درسی و ارائه مطالب جدید و به روز، دانش پژوهی و شخصیت فردی جزو مهم ترین خصوصیات تدریس اثربخش از دیدگاه دانشجویان بوده است (15-12).

[Downloaded from sjku.muk.ac.ir on 2026-10-31]

[DOI: 10.22102/21.1.93]

مطالعه عسگری و همکاران بیان کننده آن است که از دیدگاه مدرسین، حیطه‌های دانش پژوهی، روش تدریس و قدرت ارتباط و از دیدگاه دانشجویان، حیطه‌های قدرت ارتباط، شخصیت فردی مدرس و دانش پژوهی او به ترتیب دارای بیشترین اهمیت بوده و جزو مهم ترین حیطه‌های تدریس اثربخش معرفی شده اند (2). مطالعه رعدآبادی و همکاران در بین دانشجویان دانشکده پیراپزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران بیانگر آن است که آگاهی از الگوهای یادگیری قبل از تدریس، تسلط بر موضوع درسی، برگزاری امتحان جامع و دقیق در پایان ترم، داشتن سعه صدر و حسن خلق دارای بیشترین ارزش از دیدگاه دانشجویان بوده و در مجموع، حیطه‌های توانایی ضمن تدریس، توانایی‌های عمومی، توانایی‌های قبل از تدریس و توانایی‌های بعد از تدریس به ترتیب دارای بیشترین اهمیت بوده اند (16).

در مطالعه بهادری و همکاران در بین دانشجویان کارشناسی ارشد دانشکده پیراپزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران بیان شده است که از دیدگاه دانشجویان مورد بررسی، عوامل تسلط استاد بر موضوع درسی، ارائه مطالب جدید و به روز، بیان ساده و شیوا و انتقال واضح و روشن مطالب به طور قطع نفوذکننده و تأثیرگذار بر تدریس اثربخش بوده و در گروه علت قرار داشته اند (14).

بدون شک توجه به تدریس اثربخش و عوامل موثر بر آن، سبب ارتقای کیفیت آموزش خواهد شد. بنابراین انجام پژوهش های مختلف در این مورد و ارائه نتایج آن به اساتید و مسئولین آموزشی از جمله مهم‌ترین مسائلی است که منجر به اصلاح شیوه‌ها و روش‌های آموزشی و در نتیجه افزایش کیفیت تدریس خواهد شد؛ لذا نظر به اینکه مطالعه جامعی در این زمینه در دانشگاههای شهر سنندج در دسترس نبود، مطالعه حاضر با هدف تعیین ویژگیهای تدریس اثربخش از دیدگاه دانشجویان دانشگاههای علوم پزشکی کردستان و آزاد اسلامی شهر سنندج و عوامل مرتبط با آن، طراحی و اجرا گردید.

روش بررسی

این مطالعه، از نوع مقطعی بود. جامعه مورد بررسی، همه دانشجویان ترم دوم تا هشتم دانشگاههای علوم پزشکی کردستان و آزاد اسلامی سنندج بودند. به منظور برآورد حجم نمونه با در نظر گرفتن p برابر با 50%، دقت 4/5% و فاصله اطمینان 95%، نمونه ای برابر با 480 نفر بدست آمد. با در نظر گرفتن این مسأله که ممکن است برخی از دانشجویان پرسشنامه ها را به طور کامل پر ننمایند، 10% به عنوان ریزش در نمونه ها اضافه شده؛ لذا نمونه نهایی مورد بررسی برابر با 520 نفر منظور گردید. از کل 520 پرسشنامه توزیع شده در بین دانشجویان مورد بررسی، 484 پرسشنامه معیارهای ورود به مطالعه را دارا بوده و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. در این مطالعه از روش نمونه گیری تصادفی چند مرحله ای استفاده شد؛ به این صورت که تمامی دانشکده‌های هر دو دانشگاه، به عنوان خوشه‌هادر نظر گرفته شدند. در مرحله بعد، تعدادی از دانشکده‌ها به صورت تصادفی انتخاب شده و در هر کدام از دانشکده‌های انتخاب شده، تعدادی کلاس به صورت تصادفی انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده ها، پرسشنامه ای مشتمل بر دو بخش سئوالات دموگرافیک (سن، جنس، مقطع تحصیلی، دانشگاه محل تحصیل، وضعیت تأهل، معدل کل درسی و محل زندگی دانشجو) و 23 سئوال اصلی تحقیق در مورد معیارهای موثر بر تدریس اثربخش بود که در معیار 5 درجه ای لیکرت از کاملاً موافقم با نمره 5 تا کاملاً مخالفم با نمره 1 تنظیم شده بود. این پرسشنامه قبلاً توسط محققین دیگری استفاده شده و میزان آلفای کرونباخ آن را 0/79 گزارش کرده بودند (2). بیشترین و کمترین نمره ممکن برای این پرسشنامه به ترتیب 115 و 23 است. سئوالات این پرسشنامه مشتمل بر 4 حیطه دانش پژوهی (4 سئوال)، روش تدریس (5 سئوال)، قدرت ارتباط با دانشجو (5 سئوال) و خصوصیات فردی (9 سئوال) بود. در زمان جمع آوری داده‌ها، به دانشگاههای مورد نظر مراجعه گردید و با هماهنگی مسئولین آموزشی دانشکده‌های مورد بررسی،

[Downloaded from sjku.muk.ac.ir on 2026-10-31]

[DOI: 10.22102/21.1.93]

اقدام به تکمیل پرسشنامه‌ها گردید. به دانشجویان شرکت کننده در پژوهش اطمینان داده شد که اطلاعات شخصی آنها کاملاً محرمانه بوده و آنها نیازی به نوشتن نام خود نداشتند. شرکت در مطالعه و تکمیل پرسشنامه‌ها نیز اختیاری بوده و بعد از اعلام آمادگی دانشجویان علاقمند برای شرکت در مطالعه، پرسشنامه‌ها در بین آنها توزیع گردید و از آنها خواسته شد به سئوالات پرسشنامه به طور کامل و دقیق جواب دهند. از معیارهای ورود به مطالعه، مشغول بودن دانشجو به تحصیل در هنگام انجام مطالعه در یکی از دانشگاههای علوم پزشکی کردستان و آزاد اسلامی سنندج، دانشجوی کارشناسی و یا دوره علوم پایه و فیزیوپاتولوژی پزشکی و دندانپزشکی علوم پزشکی کردستان، دانشجوی کارشناسی دانشکده های پرستاری- مامایی، علوم انسانی و فنی مهندسی دانشگاه آزاد اسلامی سنندج و تمایل به همکاری بودند. دانشجویان ترم اول به خاطر عدم آشنایی کافی با سیستم‌های آموزشی و پژوهشی دانشگاه از مطالعه خارج شدند. داده های جمع آوری شده در رایانه وارد شده و با نرم افزار SPSS نسخه 16 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. برای توصیف، تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی شامل فراوانی، میانگین و انحراف معیار استفاده گردید. برای بررسی نرمال بودن توزیع داده‌ها از آزمون آماری کولموگروف اسمیرنوف استفاده گردید. با توجه به اینکه توزیع داده‌های جمع آوری شده نرمال نبود از آزمون-های آماری ناپارامتری استفاده گردید. برای بررسی رابطه بین حیطه های مختلف مورد بررسی و متغیرهایی مثل جنس، دانشگاه محل تحصیل، مقطع تحصیلی و وضعیت تأهل از آزمون آماری من ویتنی و برای بررسی رابطه بین حیطه‌های تدریس اثربخش و متغیرهای معدل کل درسی و محل زندگی دانشجو از آزمون آماری کروسکال والیس استفاده گردید. سطح معنی داری در حد $p\leq 0/05$ منظور گردید.

نتایج

میزان پاسخگویی برابر با 93/1 درصد بود. میانگین سنی نمونه های مورد بررسی 3/65±23/21 سال بود. کمترین و بیشترین سن دانشجویان مورد بررسی به ترتیب برابر با 18 و 45 سال بود. در جدول 1، توصیف دانشجویان مورد بررسی بر حسب مشخصات جمعیت شناسی ذکر شده است.

جدول 1: توصیف دانشجویان مورد بررسی در دانشگاههای علوم پزشکی کردستان و آزاد اسلامی سنندج بر حسب ویژگی های جمعیت شناسی

ویژگی مورد بررسی		فراوانی	درصد
جنس	زن	339	70/0
	مرد	145	30/0
وضعیت تأهل	مجرد	348	71/9
	متأهل	136	28/1
دانشگاه محل تحصیل	علوم پزشکی کردستان	228	47/1
	آزاد اسلامی سنندج	256	52/9
مقطع تحصیلی	کارشناسی	403	83/3
	دکتری حرفه ای (مقطع علوم پایه)	81	16/7
معدل درسی	زیر 15	196	40/5
	15 تا 17	242	50/0
	بالاتر از 17	46	9/5
محل سکونت	همراه با خانواده	191	39/5
	منزل مجردی	50	10/3
	خوابگاه دانشجویی	243	50/2

[Downloaded from sjku.muk.ac.ir on 2026-10-31]

[DOI: 10.22102/21.1.93]

میانگین نمره کلی بدست آمده از مجموع پرسشنامه های آنالیز شده برابر با 12/76±94/18 بود. این نمره بیانگر آن است که دانشجویان عوامل مؤثر بر تدریس اثربخش ذکر شده در پرسشنامه را دارای اهمیت دانسته و با آنها موافق و کاملاً موافق بوده اند. بیشترین نمره میانگین، مربوط به گویه های "تسلط استاد بر موضوع تدریس" با 0/83±4/46 و "علاقه مند بودن استاد به تدریس" با 0/83±4/45 و کمترین آن مربوط به گویه های "دسترسی آسان به استاد در خارج از ساعات کلاس" با 0/91±3/84 و "بهره گیری استاد از وسایل کمک آموزشی برای تدریس" با 1/10±3/67 بود (جدول 2). بالاترین نمره میانگین بدست آمده مربوط به حیطه دانش پژوهی (0/71±4/26) و کمترین آن مربوط به حیطه روش تدریس (0/80±3/96) بود. نتایج مطالعه نشان داد که بین جنس دانشجو و حیطه های روش تدریس (p=0/007)، خصوصیات فردی (p=0/02) و نمره کل (p=0/04) مورد بررسی اختلاف آماری معنی داری وجود داشت. دیدگاه دانشجویان دختر نسبت به دانشجویان پسر از نمره میانگین بالاتری برخوردار بود. بین دیدگاه دانشجویان مؤنث و حیطه های دانش پژوهی (p<0/001) و روش تدریس (p=0/046) تفاوت آماری معنی دار وجود داشت (جدول 3).

نتایج مطالعه نشان داد که بین حیطه روش تدریس و دیدگاه دانشجویان مذکر، تفاوت آماری معنی دار وجود داشت (p=0/01). در این مورد، دانشجویان علوم پزشکی از نمره میانگین بالاتری نسبت به دانشجویان دانشگاه آزاد برخوردار بودند. نمره میانگین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی سنندج فقط در حیطه دانش پژوهی بالاتر از دانشجویان علوم پزشکی بود و در سایر حیطه های مورد بررسی، نمره میانگین دانشجویان علوم پزشکی خیلی بالاتر از نمره میانگین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی سنندج بود (جدول 4).

جدول2: توزیع فراوانی مطلق، نسبی، میانگین و انحراف معیار نظرات دانشجویان دانشگاههای شهر سنندج در مورد تدریس اثربخش، سال 1394

گویه های مورد بررسی	کاملاً مخالفم	مخالفم	نظری ندارم	موافقم	کاملاً موافقم	میانگین	انحراف معیار
	تعداد (%)	تعداد (%)	تعداد (%)	تعداد (%)	تعداد (%)		
تسلط استاد بر موضوع تدریس	8(1/7)	11(2/3)	27(5/6)	141(29/1)	297(61/4)	4/46	0/83
سابقه پژوهشی استاد	7(1/4)	15(3/1)	64(13/2)	195(40/3)	203(41/9)	4/18	0/88
سابقه تدریس استاد	6(1/2)	22(4/5)	45(9/3)	177(36/6)	234(48/3)	4/26	0/90
ارائه مطالب جدید توسط استاد	7(1/4)	16(3/3)	70(14/5)	210(43/4)	181(37/4)	4/12	0/88
بهره گیری از وسایل کمک آموزشی توسط استاد	27(5/6)	40(8/3)	119(24/6)	178(36/8)	120(24/8)	3/67	1/10
آماده سازی کلاس برای تفکر و بحث	15(3/1)	32(6/6)	96(19/8)	217(44/8)	124(25/6)	3/83	0/99
انتقال واضح و شفاف مطالب توسط استاد	10(2/1)	22(4/5)	82(16/9)	159(32/9)	211(43/6)	4/11	0/98
سازماندهی، توالی و تنظیم مطالب	8(1/7)	18(3/7)	75(15/5)	205(42/4)	178(36/8)	4/09	0/90
توان برقراری ارتباط درس ارائه شده با وظایف شغلی آینده دانشجو	6(1/2)	21(4/3)	92(19)	179(37)	186(38/4)	3/07	0/92
ایجاد مشارکت دانشجو در مباحث	11(2/3)	27(5/6)	96(19/8)	228(47/1)	122(25/2)	3/87	0/93
توضیح مجدد مطالب و رفع اشکالات	10(2/1)	17(3/5)	89(18/4)	205(42/4)	163(33/7)	4/02	0/92
دسترسی آسان به استاد خارج از ساعات کلاس	9(1/9)	24(5)	116(24)	220(45/5)	115(23/8)	3/84	0/91
ارتباط دوستانه و صمیمی با دانشجویان	6(1/2)	20(4/1)	96(19/8)	178(36/8)	184(38)	4/06	0/92
عدالت در ارزشیابی توسط استاد	6(1/2)	17(3/5)	70(14/5)	205(42/4)	186(38/4)	4/13	0/87
دارای اعتماد به نفس و قاطع بودن استاد	7(1/4)	12(2/5)	87(18)	158(32/6)	220(45/5)	4/18	0/91
بیان شیوا و ساده هنگام تدریس	5(1)	11(2/3)	52(10/7)	208(43)	208(43)	4/25	0/81

[Downloaded from sjku.muk.ac.ir on 2026-10-31]

[DOI: 10.22102/21.1.93]

ظاهر آراسته استاد	(1/4)7	(3/9)19	(23/1)112	(36/4)176	(35/1)170	4	0/93
رعایت هنجارهای اخلاقی و اجتماعی توسط استاد	(0/8)4	(2/7)13	(16/7)81	(50/8)246	(28/9)140	4/04	0/80
شوخ طبعی و شاد بودن استاد	(1)5	(3/7)18	(15/3)74	(36/6)177	(43/4)210	4/18	0/89
انتقادپذیر بودن استاد	(1/2)6	(2/3)11	(16/3)79	(49)237	(31/2)151	4/07	0/82
دارای لحن و کلام آرام و مودب با دانشجو	(1/9)9	(2/1)10	(12/8)62	(34/5)167	(48/8)236	4/26	0/89
وقت شناسی و حضور به موقع استاد در کلاس درس	(2/3)11	(2/7)13	(11/8)57	(57)276	(26/2)127	4/02	0/83
علاقه مند بودن استاد به تدریس	(1/4)7	(1/9)9	(7/6)37	(28/1)136	(61)295	4/45	0/83

جدول 3: میانگین و انحراف معیار نمرات حیطه های مختلف مورد بررسی در مورد تدریس اثربخش بر حسب جنس، سال 1394

حیطه های مورد بررسی	میانگین و انحراف معیار (جنس)	پسران	دختران	P	Z
دانش پژوهی	4/26±0/71	4/30±0/66	4/24±0/73	0/37	-0/9
روش تدریس	۳/۹۶±0/80	3/81±0/83	4/02±0/78	0/007	-2/67
قدرت ارتباط با دانشجو	۳/۹۹±0/67	3/92±0/69	4/01±0/66	0/26	-1/12
خصوصیات فردی	۴/۱۶±0/59	4/09±0/55	4/19±0/60	0/02	-2/39
نمره کل	۴/۰۹±0/55	4/03±0/54	4/12±0/56	0/04	-2/09

جدول 4: میانگین و انحراف معیار نمرات حیطه های مختلف مورد بررسی در مورد تدریس اثربخش بر حسب دانشگاه، سال 1394

حیطه های مورد بررسی	علوم پزشکی	آزاد اسلامی	P	Z
دانش پژوهی	4/09±0/80	۴/۴۰±0/58	<۰/۰۰۱	-4/48
روش تدریس	۴/۱۱±0/69	۳/۸۲±0/86	<۰/۰۰۱	-3/62
قدرت ارتباط با دانشجو	۳/۹۸±0/70	۳/۹۸±0/64	0/93	-0/08
خصوصیات فردی	۴/۱۵±0/65	۴/۱۷±0/53	0/73	0/35
نمره کل	۴/۱۰±0/60	۴/۰۹±0/51	0/46	-0/73

نتایج مطالعه بیانگر آن است که بیشترین نمره میانگین کل حیطه های مورد بررسی در ارتباط با معدل، مربوط به سطح معدل بین 15 تا 17 و برابر با 4/13±0/50 بود. بین حیطه روش تدریس و سطوح معدل درسی، تفاوت آماری معنی داری وجود داشت (p<0/001). بیشترین نمره میانگین متعلق به سطح معدل 15 تا 17 بود (جدول 5).

نتایج این مطالعه نشان داد که بجز در حیطه دانش پژوهی که نمره دانشجویان مذکر دانشگاه علوم پزشکی بهتر از نمره دانشجویان مؤنث بود، در سایر حیطه ها و در هر دو دانشگاه، نمره دانشجویان دختر بالاتر از نمره دانشجویان پسر بود.

.

جدول 5: میانگین و انحراف معیار نمرات حیطه های مختلف مورد بررسی در مورد تدریس اثربخش بر حسب معدل درسی، سال 1394

حیطه های مورد بررسی	زیر 15	15 تا 17	بالاتر از 17	χ^2	df	P
دانش پژوهی	4/31±0/71	۴/۲۳±0/68	۴/۱۵±0/81	3/12	2	0/21
روش تدریس	۳/۷۶±0/86	۴/۰۹±0/70	۴/۰۷±0/90	19	2	<0/001
قدرت ارتباط با دانشجو	۳/۹۲±0/67	۴/۰۲±0/65	۴/۰۷±0/77	3/73	2	0/15
خصوصیات فردی	۴/۱۵±0/58	۴/۱۸±0/55	۴/۱۱±0/76	0/11	2	0/95
نمره کل	۴/۰۴±0/57	۴/۱۳±0/50	۴/۱۰±0/71	2/96	2	0/23

[Downloaded from sjku.muk.ac.ir on 2026-10-31]

[DOI: 10.22102/21.1.93]

بحث

این مطالعه که به بررسی دیدگاه دانشجویان دانشگاههای علوم پزشکی کردستان و آزاد اسلامی سنندج در مورد تدریس اثربخش و عوامل مرتبط با آن پرداخته است، بیانگر آن است که در همه حیطه های مورد بررسی، دیدگاه دانشجویان در حد موافق و بیش از نمره میانگین بوده است. این یافته بیانگر آن است که اکثر دانشجویان مورد بررسی موافق تأثیر زیاد گویه ها و حیطه های مورد بررسی بر تدریس اثربخش بوده اند. نتایج این مطالعه نشان داد که در حیطه دانش پژوهی، گویه تسلط استاد بر موضوع تدریس، در حیطه روش تدریس، گویه انتقال واضح و شفاف مطالب توسط استاد و در حیطه خصوصیات فردی، گویه علاقه مند بودن استاد به تدریس، بیشترین نمره میانگین را به خود اختصاص داده بود. این یافته با نتایج مطالعه بنی داوودی در دانشگاه علوم پزشکی اهواز همسو می باشد (11). به نظر می رسد تسلط استاد بر موضوع درسی و همچنین علاقه مندی استاد به تدریس که نشان دهنده به روز بودن و توانمند بودن استاد هستند، از ویژگی های مهم تدریس اثربخش در بین دانشجویان است و دانشجویان به آنها اهمیت بسیاری داده اند و تفاوتی در بین دانشجویان دانشگاههای مختلف وجود نداشته باشد و این دو ویژگی جزو معیارهای مهم یک استاد خوب می باشند به طوری که اکثر دانشجویان آن را قبول دارند و تفاوتی در مناطق مختلف نداشته باشد. بیشترین نمره میانگین بدست آمده در حیطه قدرت ارتباط با دانشجو به گویه عدالت در ارزشیابی توسط استاد تعلق داشت که در این مورد با نتایج مطالعه بنی داوودی همسو نمی باشد (11). امروزه رعایت عدالت یکی از مباحث ارزشمند از دیدگاه دانشجویان می باشد و شاید تفاوت نتایج این مطالعه با مطالعه بنی داوودی به خاطر آن باشد که در مطالعه ما دو دانشگاه مورد بررسی قرار گرفتند و ممکن است دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی به نسبت دانشجویان علوم پزشکی، با این تناقض روبرو باشند و مسأله رعایت عدالت برایشان مهم تر قلمداد شود. دلیل دیگر ممکن است به خاطر نمونه مورد بررسی در دو جامعه باشد که در مطالعه ما دانشجویان رشته های علوم پزشکی و غیر علوم پزشکی مورد بررسی قرار گرفته اند ولی در مطالعه بنی داوودی، صرفاً 150 نفر از دانشجویان پزشکی و پیراپزشکی مورد مطالعه قرار گرفته‌اند که ممکن است این موضوع برای آنها خیلی ملموس نبوده باشد. در این مطالعه، قدرت ارتباط با دانشجو کمترین نمره میانگین را کسب نمود ولی در مطالعه عسگری و همکاران (2)، این حیطه در اولویت اول بوده و ارزش بیشتری نسبت به سایر حیطه ها داشته است که نتایج این دو مطالعه از این بابت همسو نمی باشند. در پژوهشی که صالحی و همکاران در بین دانشجویان پرستاری و مامایی انجام داده‌اند، بیان نموده اند که ویژگی های ارتباطی در اثربخشی تدریس استاد دارای نمره متوسط بوده است (17). در این مطالعه نیز این ویژگی های مدرس برای اثربخش بودن تدریس از اهمیت کمتری نسبت به سایر گویه ها برخوردار بوده و لذا با نتایج مطالعه صالحی و همکاران همسو می باشد.

به نظر می رسد که دانشجویان امروزی جز در موارد معدودی، خیلی علاقه مند به ارتباط با استاد نبوده و بیشتر به دنبال گذراندن زمان بوده و در ارتباط نزدیکی با اساتید خود نیستند. دلیل دیگری که می تواند این اختلاف را در بین این مطالعات توجیه نماید، احتمالاً به خاطر ناهمگون بودن نمونه های مورد بررسی در این مطالعات باشد که در مطالعات مقایسه شده با این مطالعه، دانشجویان مورد بررسی تعداد کمی از دانشجویان رشته های پرستاری، مامایی و بهداشت بوده اند در حالی که نمونه مورد بررسی در این مطالعه، رشته هایی از دانشکده های مختلف دانشگاه علوم پزشکی و رشته های غیر علوم پزشکی در دانشگاه آزاد اسلامی بوده اند. مطالعه انجام شده در بین دانشجویان علوم پزشکی کرمان بیانگر آن است که مهم ترین جنبه های تدریس، روش تدریس و قدرت ارتباط بوده است (12) در حالی که مهم ترین جنبه های تدریس از دیدگاه دانشجویان این مطالعه دانش پژوهی و خصوصیات فردی بودند. مطالعه قادری و همکاران بیانگر آن است که سابقه تدریس مدرس

[Downloaded from sjku.muk.ac.ir on 2026-10-31]

[DOI: 10.22102/21.1.93]

کـه در ایجـاد مهـارت تـدریس اسـتاد نقـش مهمـی دارد از دیـدگاه افـراد مـورد بررسـی آنهـا دارای ارزش و اهمیـت فراوانی بوده اند (18). در این مطالعه نیز این ویژگـی اسـاتید از دیـدگاه دانشـجویان مـورد بررسـی دارای اهمیـت زیـادی بوده و در بین همه گویه های مـورد بررسـی در رتبـه چهـارم قرار داشته است؛ لذا با نتایج مطالعه قادری و همکاران همسو می باشد. این مسأله که سابقه تدریس استاد، می توانـد یکـی از دلایل موفقیت استاد در تدریس و آموزش باشد، بر کسی پوشیده نیست. بنابراین دانشجویان به عنـوان صـاحبان اصـلی فرآیند آموزشی در دانشگاهها، از این موضوع آگاهی داشته و برای آن ارزش فراوانی قائل هستند. سابقه تـدریس اسـتاد، در کسب تجربه او نقش بسیار کلیدی داشته و اساتید با سابقه تدریس زیاد به نسبت اساتید با سابقه تدریس کمتـر، معمـولاً موفق تر هستند.

دانشجویان بـه قـدرت ارتبـاطی اسـتادان، ارتبـاط دوسـتانه و صمیمی با دانشجو، عدالت در ارزشیابی و دسترسی آسان بـه آنها در خارج کلاس درس نیـز اهمیـت داده و آنهـا را مهـم قلمداد می کنند. این مسأله از این بابت مهم اسـت کـه بـرای اساتید موفق و اثربخش در کار تدریس، تنهـا داشـتن دانـش تخصصی، کافی نبـوده بلکـه برقـراری یـک ارتبـاط مؤثـر و مناسب می تواند در دانشجویان موجب ایجاد انگیزه و حتـی موفقیت تحصیلی آنها شود؛ چـون توانـایی برقـراری ارتبـاط صحیح و شایسته بین مدرس و دانشـجویان یکـی از مهـارت های ضمن تدریس می باشـد (20و19). در هـر چهـار حیطـه مورد بررسی، نمره میانگین دیدگاه دانشجویان مؤنـث بـالاتر از نمره میانگین دیدگاه دانشجویان مذکر بـود و بـین جـنس دانشجو و حیطه روش تـدریس، خصوصـیات فـردی و نمـره کل، اختلاف آماری معنی داری مشـاهده شـد. ایـن یافتـه بـا نتـایج مطالعـه عسـگری و همکـاران (2) در دانشـگاه علـوم پزشکی گـیلان از ایـن بابـت همسـو نمـی باشـد. نتـایج ایـن پژوهش نشان داد که تسلط استاد بر موضـوع تـدریس، مهـم ترین عامل تدریس اثربخش بوده است کـه بـا نتـایج مطالعـه بهادری و همکاران در دانشکده پیراپزشـکی دانشـگاه علـوم پزشکی تهران (14) و محدثی و همکاران در دانشـگاه علـوم پزشکی ارومیه (21) از این بابت همسو و هماهنگ می باشد. در مطالعه اخیر (21)، حیطه توانایی برقراری ارتباط و دانـش پژوهی دارای بیشترین نمره میانگین بـوده انـد کـه در حیطـه دانش پژوهی با نتایج این مطالعه همسو بـوده ولـی در حیطـه توانایی برقراری ارتباط همسو با نتایج این مطالعه نمی باشـد. به نظر می رسد شباهت یافته های این دو مطالعه به خـاطر آن باشد که اکثر دانشجویان مورد بررسـی در ایـن دو مطالعـه از شهرهایی مشابه وارد این دو دانشگاه شده اند و چـون هـر دو دانشگاه جزو دانشگاههای قطب غرب کشور هستند که اکثر دانشجویان پذیرفته شده آنها از شهرهای منطقه غرب کشـور هستند، دیدگاه مشابهی در این مورد داشتند.

در مطالعه پیمان و همکاران در دانشگاه علوم پزشـکی ایـلام (22)، مهم ترین ویژگی های یک مدرس توانمند از دیدگاه دانشجویان مـورد بررسـی توانـایی اسـتاد در پاسـخگویی بـه سئوالات دانشجویان، سطح تحصیلات و درجه علمـی اسـتاد بوده اند. به بیان دیگر مـی تـوان گفـت کـه از دیـدگاه آنهـا تسلط استاد بر موضوع درسی جزو مهم تـرین ویژگـی یـک استاد توانمند معرفی شده است که با نتایج این مطالعه همسـو می باشد. مطالعات دیگری که در ایـران و کشـورهای دیگـر انجام شده است نیز بیانگر اهمیـت تسـلط اسـتاد بـر موضـوع تـدریس بـه عنـوان مهـم تـرین و یـا یکـی از مهـم تـرین خصوصیات یک استاد توانمنـد و یـا تـدریس اثـربخش مـی باشد (29-23و6و3).

از نقاط قوت این مطالعه می توان به مواردی همچـون حجـم بالای نمونه این مطالعه، فراوانی رشـته هـای مـورد بررسـی و انجـام مطالعـه در دو دانشـگاه شـهر سـنندج اشـاره نمـود. از محدودیت های این مطالعه، آن است کـه ایـن مطالعـه یـک پـژوهش خودگزارشـی اسـت و ممکـن اسـت برخـی از دانشجویان با دقت کافی پرسشنامه ها را تکمیل نکرده باشند.

[Downloaded from sjku.muk.ac.ir on 2026-10-31]

[DOI: 10.22102/21.1.93]

نتیجه گیری

با توجه به نتایج این مطالعه، به نظر می رسد تسلط استاد بر موضوع تدریس، علاقه مند بودن استاد به تدریس، بیان شیوا و ساده استاد، سابقه تدریس استاد، کلام آرام و رفتارمؤدبانه استاد با دانشجو، انتقال واضح و شفاف مطالب توسط استاد، اعتماد به نفس و قاطع بودن استاد، شوخ طبعی و شاد بودن استاد، جزو مهم ترین ویژگی هایی بوده اند که دانشجویان مورد بررسی به آنها اهمیت بیشتری داده اند و آنها را در تدریس اثربخش بسیار مهم تلقی کرده اند. توصیه می شود مسئولین آموزشی دانشگاهها در انتخاب اساتید به این ویژگی ها توجه خاص داشته باشند تا موفقیت آموزشی دانشجویان را در پی داشته باشد.

تشکر و قدردانی

نویسندگان این مقاله بر خود لازم می دانند از مسئولین آموزشی دانشکده‌های مختلف دانشگاههای علوم پزشکی کردستان و آزاد اسلامی سنندج به خاطر همکاری شایسته در اجرای این پژوهش تشکر نمایند. همچنین از همکاری همه دانشجویانی که در تکمیل دقیق پرسشنامه ها محققین را یاری نمودند، نیز تشکر نمایند. از شورای پژوهشی دانشکده پیراپزشکی دانشگاه علوم پزشکی کردستان به خاطر همکاری در تصویب این طرح و تأمین هزینه این پژوهش در قالب طرح تحقیقاتی، تشکر و قدردانی می گردد. هزینه اجرای این پژوهش در تاریخ 94/2/23 توسط معاونت تحقیقات و فناوری دانشگاه علوم پزشکی کردستان با شماره گرانت 94/15 تأمین گردیده است.

References

1. Salehi S. Effective teaching. Journal of Shahrekord University of Medical Sciences 2001; 3: 12-21. [In Persian]
2. Asgari F, Mahjoob Moadab H. Comparing characteristics of an effective teaching from teachers' and students' point of view, Guilan University of Medical Sciences. Strides in Development of Medical Education 2010; 7: 26-33. [In Persian]
3. Dargahi H, Hamouzadeh P, Sadeghifar J, Raadabadi M, Roshani M, Salimi M, et al . Criteria assessment of a expect teacher for effective teaching. Payavard 2011; 4: 91-98. [In Persian]
4. Gibson R. The art of creative teaching: implications for higher education. Teaching in Higher Education 2010; 15: 607-613.
5. Zahabion L, Ahmadi Gh. Creative thinking and its` relation to students `academic achievement. Research in Curriculum Planning, A Quarterly Journal Of Science and Research Islamic Azad University-Khorasgan (Isfahan) Branch 2009; 6: 61-78. [In Persian]
6. Mohebiamin S, Jafari Suni H, Saeedy Rezvani M, Amin Yazdi A. Creative teaching in Mashhad University of Medical Sciences: students' viewpoints in school of nursing and midwifery. Iranian Journal of Medical Education 2013; 13: 509-518. [In Persian]
7. Ekvall G. Organizational climate for creativity and innovation. European Journal of Work and Organizational Psychology 1996; 5: 105 -122.
8. Gurney P. Five factors for effective teaching. New Zealand Journal of Teachers' Work 2007; 4:89-98.
9. Sutkin G, Wagner E, Harris I, Schiffer R. What makes a good clinical teacher in medicine? A review of the literature. Academic Medicine 2008; 83:452-566.
10. Smittle P. Principles for effective teaching. Journal of Developmental Education 2003; 26:1-9.
11. Banidavoodi S. The comparison of characteristics of effective teaching from students' perspective in Ahvaz Jundishapur University of Medical Sciences. Biannual Journal of Medical Education Development Center, Babol University of Medical Sciences 2014; 2: 7-13. [In Persian]

[Downloaded from sjku.muk.ac.ir on 2026-10-31]

[DOI: 10.22102/21.1.93]

12. Zohour A, Eslami Nejad T. Indicator of teaching effectiveness from the perspective of Kerman University of Medical Sciences. Payesh 2003; 4: 5-13. [In Persian]
13. Hassan Zahraei R, Atash Sokhan G, Salehi S, Ehsanpour S, Hassanzadeh A. Comparing the factors related to the effective clinical teaching from faculty members' and students' points of view. Iranian Journal of Medical Education 2008; 7: 249-256. [In Persian]
14. Bahadori MK, Rajabi Vasokolaee G, Raadabadi M, Yaghoubi M. Analysis of the systematic relationships between influencing factors on effective teaching from the perspective of graduate students using Graph Theory. Journal of Educational Development of Jundishapur 2014; 5: 28-36. [In Persian]
15. Simerjit S, Dinker RP, Nirmal KS, Avneet K, Htoo Htoo Kyaw S, Ankur B. Qualities of an effective teacher: what do medical teachers think? BMC Medical Education 2013; 13:2-7.
16. Raadabadi M, Sadeghifar J, Bahadori M, Dargahi H, Fourozanfar F, Hamouzadeh P et al. Prioritizing the factors influencing effective teaching from the viewpoint of students: the use of Analytical Hierarchy Process (AHP). Iranian Journal of Medical Education 2013; 12: 817-825. [In Persian]
17. Ghaderi R, Dastjerdi R, Sorush Z, Mouhebati M. Influential factors in medical students` attitudes towards studying medicine in 2002. Iranian Journal of Medical Education 2003; 3: 47-55. [In Persian]
18. Salehi S, Hassan Zahrayi R, Ghazavi Z, Amini P, Ziaei S. The characteristics of effective clinical teachers as perceived by nursing faculty and students. Iranian Journal of Medical Education 2004; 4: 37-44. [In Persian]
19. Vakili MM, Nourian A, Mosavi Nasab SN. Characteristics of a good teacher from the point of view of student and teaching staff in Zanjan University of Medical Sciences–2004. Journal of Medical Education Development 2009; 1: 17-28. [In Persian]
20. Mckenna L. Meeting the learning needs of clinical nurse teacher: a pilot program. The Autralian Electronic Journal of Nursing Education 2002; 2: 1-8.
21. Mohaddesi H, Feizi A, Salem R. A comparison of teachers and students opinions toward effective teaching standards in Urmia University of Medical Sciences. Journal of Nursing and Midwifery, Urmia University of Medical Sciences 2012; 9: 464-471. [In Persian]
22. Peyman H, Zarian A, Sadeghifar J, Alizadeh M, Yaghubi M, Yamani N, et al . Characteristics of a capable university teacher from the students' point of view. Iranian Journal of Medical Education 2011; 10: 1131-1139. [In Persian]
23. Gillespie M. Student–teacher connection: a place of possibility. Journal of Advanced Nursing 2005; 52: 211-219.
24. Vahabi A. The characteristics of a good master from the viewpoint of students of Sanandaj University of Applied Science, 2013. Journal of Medical Education Development 2014; 7: 82-90. [In Persian]
25. Vahabi A, Nadrian H, Sayyadi M, Iranpour A, Bahmanpour K, Moradzadeh R, et al . A quantitative study of determinant factors of effective teaching in Kurdistan University of Medical Sciences: non-clinical teachers' viewpoints. Iranian Journal of Medical Education 2012; 12: 46-54. [In Persian]
26. Abedini S, Kamalzadeh H, Abedini S, Aghamolaei T. Perspectives of medical students regarding criteria for a good university professor, Bandar Abbas, Iran. Hormozgan Medical Journal 2010; 14: 241-245. [In Persian]
27. Dadkhah B, Mohammadi AM, Mozafari N, Mohammadnejad S, Molaei B, Dadkhah D. The characteristics of good faculty member based on view points of Ardabil univesity of

[Downloaded from sjku.muk.ac.ir on 2026-10-31]

[DOI: 10.22102/21.1.93]

medical sciences students. Journal of Nursing & Midwifery Ardabil Univesity of Medical Sciences 2010; 11: 44-50. [In Persian]
28. Jahan F, Sadaf S, Kalia S, Khan A, Hamza HB. Attributes of an effective clinical teacher: a survey on students' and teachers' perceptions. J Coll Physicians Surg Pak 2008; 18: 357-361.
29. Moezi M, Shirzad HA, Zamanzad B, Roohi H. Evaluation process in viewpoints of academic staff and student in Shahrekord University of Medical Sciences. Journal of Shahrekord University of Medical Sciences 2010; 11: 63-75. [In Persian]

[Downloaded from sjku.muk.ac.ir on 2026-10-31]

[DOI: 10.22102/21.1.93]